

علوم اجتماعی در کشورهای جهان سوم به دنبال بیان انتقادی به معنای خشن و تخریبی است

یک استاد دانشگاه آزاد اسلامی با تأکید بر اینکه مشکلات علوم اجتماعی در ایران جدی و سپهر آن کوتاه و تنگناهای آن جدی است، گفت: جامعه ای که دارای بینش اجتماعی نباشد به توسعه نخواهد رسید و علوم اجتماعی قادر است که این بینش را به بدنه اصلی جامعه تزریق کند.

یک استاد دانشگاه آزاد اسلامی با تأکید بر اینکه مشکلات علوم اجتماعی در ایران جدی و سپهر آن کوتاه و تنگناهای آن جدی است، گفت: جامعه ای که دارای بینش اجتماعی نباشد به توسعه نخواهد رسید و علوم اجتماعی قادر است که این بینش را به بدنه اصلی جامعه تزریق کند.

دکتر اصغر مهاجری، استاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، در تعریف علوم اجتماعی به خبرنگار مهر گفت: زمانی که از علوم اجتماعی صحبت می کنیم بسیاری از افراد آن را به علوم انسانی تعبیر می کنند، عده ای آن را در علوم فرهنگی می گنجانند، برخی تخصصی تر صحبت می کنند و آن را به جامعه شناسی متمایل می کنند. بعضی افراد نیز آن را در جایگاهی قرار می دهند که این رشته چندین گرایش دارد و در سطح کارشناسی و کارشناسی ارشد و نهایتاً در دکترا هم به جامعه شناسی ختم می شود.

وی افزود: اما نگاه دانش آموختگان اطلس های مختلف جغرافیایی به جهان اجتماعی از پشت عینک علوم اجتماعی متفاوت است. بسیاری از دانش آموختگان این رشته در حوزه اروپا و فرانسه آن را در دانشگاه های معتبر توسعه می دهند و بیشتر به حوزه نظری و به روش های کیفی نزدیک می شوند. بعضی افراد که این رشته را وامدار دانشگاه های ایالات متحده آمریکا هستند نگاهشان به حوزه های علوم اجتماعی از زاویه مهندسی و کاربردی است، این گروه تلاش می کنند در زندگی اجتماعی مردم حضور ملموس داشته باشند.

مهاجری نگاه خود به این رشته را این طور تعریف کرد: علوم اجتماعی به دنبال کشف جهان اجتماعی و واقعیت های جهان اجتماعی است بنابراین نمی تواند اتهام و برچسبی را بپذیرد. ممکن است نگاهش محافظه کارانه و رادیکالی باشد و با به کار گیری درست روش ها به کشف واقعیت ها نائل شد، اما از نظر من این علوم را نمی توان در محدوده جغرافیایی خاصی قرار داد. بسیاری از رویکردهای آن مبانی بینشی و روشی شفاف هستند و فرا مکانی و فرار زمانی شده اند.

این پژوهشگر مسائل اجتماعی درباره بومی کردن این رشته گفت: منظور از بومی کردن این رشته نیز همین است که از آن مبانی بینشی و روشی برای حل مسئله های اجتماعی مکانی که این رشته را بکار می بندیم استفاده کنیم. این جمله را بار دیگر با تأکید می گویم که منظور از بومی کردن رشته های علوم انسانی به ویژه علوم اجتماعی این است که ما از این ابزار برای حل مسئله های اجتماعی کشورمان استفاده کنیم.

وی افزود: بومی کردن دانش به معنی تغییر در روش های آن یا بعضی از مبانی بینشی آن نیست. بعضی به اشتباه فکر می کنند که وقتی می خواهیم دانشی را بومی کنیم به این معنی است که وارد نظریه ها و روش های دانش شویم و قلمرو ها و مرز های زمان و مکان آن را بشکنیم، در حالی که باید روش های مطالعه و بررسی آن را بومی کنیم و آن ها را کنکاش کرده و مطابق با نیازهای آن مرز و بوم درآوریم.

این جامعه شناس افزود: علوم اجتماعی مسئول علوم است که گزینش های خود را آزادانه انتخاب می کنند. به عبارتی انتخاب های ارزشی در آن آزاد ولی قضاوت های ارزشی ممنوع است. با این توصیف متوجه می شویم که صحبت کردن در حوزه علوم اجتماعی بسیار دشوار است.

مهاجری درباره جایگاه فعلی حیات علوم اجتماعی در ایران گفت: وضعیت خوشی نمی توان برای آن تفسیر کرد. مشکلات علوم اجتماعی در ایران جدی و سپهر آن کوتاه و تنگناهای آن جدی است. ایرادهای جدی بر اصحاب علوم اجتماعی وارد است که متأسفانه به دلایل مختلف تلاش نمی کنند این علوم را بومی کنند. از سوی دیگر به بسیاری از مسئولان اجرایی و دانشگاهی ایراد وارد است که علاقه مند نیستند و اجازه نمی دهند علوم اجتماعی سپهر آزاد خود را داشته باشد و در یک فضای مستقل تنفس کند.

این پژوهشگر مسائل اجتماعی افزود: در این میان ایراد اصلی بر مدیران اجرایی وارد است که دیوار بی اعتمادی بلندی بر حوزه های اجرا و حوزه های دانش و پژوهش کشیده اند و اجازه نمی دهند تا دانش علوم اجتماعی بر حوزه اجرایی بروز پیدا کند و به این واسطه مسائل شهروندان حل شود. البته ناگفته نماند اخیراً با طرح 2-3 تا دغدغه مهم اندک نسیمی در حال وزیدن است.

مهاجری ادامه داد: این در حالی است که مقام معظم رهبری معتقدند که باید پروژه های اجرایی از سیاست گرفته و طرح ها و برنامه ها دارای پیوست فرهنگی باشند. شعار دولت تدبیر و امید نیز بر این است که همه پروژه هایی که در دولت در حال اجرا است چه در قالب طرح و چه برنامه یا اجرا باید پیوست اجتماعی و فرهنگی آن توسط اصحاب علوم اجتماعی تأیید شده باشد. این استاد دانشگاه افزود: هم مدیریت شهری تهران 2-3 سالی است که با مدیریت مناسب و بکارگیری اصحاب علوم اجتماعی تلاش کرده تا آنها را به مدد بطلبد تا او را در اجرای طرح ها و برنامه ها کمک کنند. اصحاب علوم اجتماعی نیز به صورت بین

رشته ای سعی کرده اند به حوزه های مدیریت شهری ورود پیدا کنند و به مسئولین اجرایی در اجرای پروژه ها کمک کنند. هرچند می توان گلايه کرد که متأسفانه دولت نهم و دهم هیچ گاه گوش به فرمان علوم اجتماعی نبود و در غیبت این رشته به اجرای طرح ها پرداخت و باعث شد کشور ما در این عرصه میلیاردها دلار خسارت مالی ببیند، در این میان خسارات معنوی نیزغیرقابل محاسبه است.

مهاجری درباره مهمترین مسئله ای که جامعه علوم اجتماعی ایران حول آن شکل گرفته است، گفت: در کشورهای جهان سوم علوم اجتماعی بر محورهای مسائل مشترک و موضوعات شفافی شکل نگرفته است. اگر هم شکل گرفته باشد بیشتر به دنبال نقد و رادیکالی کردن جامعه و بیان انتقادی به معنای خشن و تخریبی آن است. شاید سایه روشن هایی از علوم اجتماعی را در انقلاب 57 با آن چهره های مشهور ببینیم که از دروازه علوم اجتماعی وارد عرصه کشمکش های اجتماعی، سیاسی و انقلابی می شوند و پرچم داران آن همگی جامعه شناسان خبره از جمله شریعتی و استاد مطهری هستند، اما به نظر من مهمترین کارکرد علوم اجتماعی این است که بتواند به مسائل مهمی مانند مسائل مدیریت محلی، مسائل شهری، برنامه ریزی شهری، اجرای پروژه ها، توسعه، کاهش و تعدیل فقر و به زندگی باقاعده ورود پیدا کرده و به حل این مسائل کمک کند.

این پژوهشگر مسائل اجتماعی ادامه داد: این بخش از علوم اجتماعی که برگرفته از ایالت متحده آمریکا و دانشگاه های سافرانسیسکو است در ایران بسیار ضعیف است و سایه های آن کمتر دیده می شود. نگاه امروزی که در حوزه علوم اجتماعی وجود دارد نوید درخشش این روی علوم اجتماعی را می دهد که این علم به عنوان مهندسی اجتماعی وارد زندگی مردم شود و در کنار آنها به آنها کمک کند. به این واسطه مردم می توانند از زندگی بهتری برخوردار بوده و مشارکت بهتری با یکدیگر داشته باشند و به صورت محسوس و ملموس تأثیر علوم اجتماعی را در زندگی خود ببینند.

مهاجری تصریح کرد: برآورد پیامدهای اجتماعی طرح ها و پروژه ها اجتناب از تصمیم گیری های اشتباه در فرآیند توسعه برای مردم است تا مردم مجبور به پرداخت هزینه بابت تصمیم گیری های اشتباه آنها نشوند. به عنوان مثال اگر دولت تدبیر و امید برای توزیع سبد کالا از اصحاب علوم اجتماعی مدد می طلبید به کرات پیامدهای اجتماعی این اتفاق کاهش پیدا می کرد.

این استاد دانشگاه گفت: این قسمت از علوم اجتماعی اگر در اجرای طرح ها جریان پیدا کند دیگر به دنبال مشت کردن دست ها برای انتقاد نیست بلکه به دنبال این است که دست ها را کلید کرده تا مسائل و مشکلات مردم حل شوند. این قسمت از علوم اجتماعی بینش اجتماعی را تقویت می کند و به این وسیله جامعه آماده انجام موفق مأموریت توسعه می شود. با اطمینان می گویم جامعه ای که دارای بینش اجتماعی نباشد به توسعه نخواهد رسید و علوم اجتماعی قادر است که این بینش را به بدنه اصلی جامعه تزریق کند.

وی تصریح کرد: اگر این قسمت از علوم اجتماعی به زندگی مردم وارد شود مطمئناً ما در شاهره حرکت علوم اجتماعی قرار می گیریم و شاهد برقراری عدالت اجتماعی، توسعه، کاهش طبقات بالا و پایین اجتماعی، کاهش بسیاری از آسیب ها و ناهنجاری های اجتماعی هستیم و با اطمینان بیشتری در مسیر توسعه گام برداریم.

این پژوهشگر مسائل اجتماعی در پاسخ به این سوال که آیا ما می توانیم علوم اجتماعی ایران را میدانی مستقل تلقی کنیم؟ گفت: متأسفانه استقلال علوم اجتماعی در ایران کم است. البته دانش، نهادی مستقل است و اگر این نهاد در همه رشته ها ایجاد نشود به دنبال آن دانش رشد نخواهد کرد. در کشور ما شاید استقلال نهاد دانش جای تأمل داشته باشد ولی برای علوم اجتماعی بیشتر جای تأمل دارد. یعنی سپهر روانی-اجتماعی علوم اجتماعی در میل به استقلال، موانع بیشتری را احساس می کند. در این بین دولت باید برای دستیابی به این استقلال بیشتر کمک کند. هر چقدر علوم اجتماعی مستقل تر باشد مطمئناً سوپاپ اطمینان جامعه نویدگر روزهای خوبی خواهد بود. هم در حفظ کیان نظام جامعه و هم در رسیدن به رفاه، توسعه و رسیدن به عدالت اجتماعی. در حال حاضر روزهای علوم اجتماعی چندان رضایت بخش و مثبت نیست.

وی درباره نسبت علوم اجتماعی ایران با نهاد دین گفت: یکی از سوال های مهمی که همه ما باید به آن پاسخ بدهیم نسبت میان علوم اجتماعی با دین است و یکی از مشکلات علوم اجتماعی رقابت این دو حوزه معرفتی است. البته جنس حوزه های معرفتی متفاوت است، به این معنی که در حوزه دینی ما وارد معرفت دینی و در حوزه علوم اجتماعی وارد معرفت علمی می شویم و این دو معرفت به لحاظ روش و بینش بسیار با هم متفاوت هستند اما در عین حال با یکدیگر در تعامل خوبی قرار دارند. اگر سکان داران نظام معرفتی و دینی ایران بتوانند همکاری های همدلانه این دو حوزه را با هم فراهم کنند کشور ما شاهد درخشش در حوزه های معرفتی خواهد بود.

این جامعه شناس افزود: البته بین این دو حوزه دل نگرانی های بسیار زیادی وجود دارد، با اینکه علوم اجتماعی به معرفت دینی کمک می کند و هر دو مرزهای مشترک زیادی دارند ولی اساس رقابت بین این دو رشته بسیار زیاد است.

مهاجری گفت: در جامعه شناسی این بحث از سوی بسیاری از جامعه شناسان مطرح است که افرادی که جامعه شناسی می خوانند با باورهای کلیشه ای خود در چالش قرار می گیرند، و شاید یکی از پاسبانان باورهای عمیق سنتی کلیشه ای حوزه معرفت دینی باشند هرچند که در آن نیز نواندیشی بسیاری وجود دارد. به عبارتی جامعه شناسی به حوزه معرفت دینی برای نواندیشی کمک می کند نه برای مبارزه و از بین بردن آن ولی این از سوی عزیزان حوزه معرفت دینی به درستی فهم نمی شود.

وی تصریح کرد: من بالندگی هر دو دانش را در توسعه همکاری این دو حوزه می بینم ولی در حال حاضر چنین شرایطی فراهم نیست و رقابت این دو با یکدیگر بسیار بیشتر است تا رفاقت آنها.

این استاد دانشگاه درباره مجموعه های حل مشکلات حوزه علوم اجتماعی ایران گفت: مشکل علوم اجتماعی توسط گروه های

خاصی باید باز شود که به حوزه دولت، برنامه ریزان و سکان داران اجرایی کشور مربوط می شود. برای دستیابی به این مهم باید دیوار بلند بی اعتمادی حوزه اجرایی و حوزه دانش علوم اجتماعی فرو بریزد و جامعه شناسی برای زندگی بهتر مردم به بخش مهندسی ورود پیدا کند، اما برای فرو ریختن این دیوار باید علوم اجتماعی بومی شود. در صورتی که علوم اجتماعی به قلمرو جغرافیای اجتماعی-فرهنگی ایران وارد شود آن وقت متوجه می شویم به کدام نظریه ها بیشتر نیازمندیم و کدام نظریه ها را باید با یکدیگر بسیج کنیم.